

LA FESTA: *EXPERIENTIA OPPOSITORUM*

RAMON MOIX CAMPS

Societat Catalana de Filosofia

— Què és una festa, pare? Aquells dies que estan marcats de vermell al calendari?

— És clar! Ben observat!

— Mira: Cap d'any, Reis, Divendres Sant, Pasqua, Primer de Maig, Pentecosta, Sant Joan, L'Assumpció, La Diada, la Hispanitat...

— És el Pilar —diu la iaia.

—... Tots Sants, Constitució, Puríssima, Nadal i Sant Esteve.

La iaia diu que posi el Corpus. El nen pregunta si el Carnaval és una festa, la meva dona insisteix que no em deixi Sant Jordi, i jo dic que la Festa Major. Ja us explicaré per què. Per tant, primera observació, no totes les festes són dies festius en sentit laboral. Que no es treballi no deixa de ser un fet important, però, potser, Sant Jordi és una festa més celebrada que el Primer de Maig o la Constitució. Quan el cristianisme va establir el diumenge com a dia de descans, ho va justificar com la celebració setmanal del Diumenge Pasqual, però de fet va implantar la seva versió del sàbat jueu dedicat a Déu i al descans. Un tret humanitzador? Santificaràs les festes! Avui tant pot significar dia festiu com vacances, el mot anglès holiday literalment significa dia sagrat. En canvi el dies dominus, dominical per als anglosaxons, no és holiday sinó simplement wee-

kend, *que ara, per a tothom, engloba dissabte i diumenge: els jueus poden estar contents.*

Els nois pregunten si les festes d'aniversari són també festes perquè no surten al calendari.

— Bé, se celebren?

— I tant, el de totes les amigues — diu la noia.

La iaia diu que també els sants, les onomàstiques.

— Això sí, dels que tenen «nom normal», que n'hi ha que no sé ni si surten al santoral.

Doncs sí, se celebren, cada any i el de cadascú, són festes restringides i íntimes. També les noces?

— Algunes, precisament, no en són gaire, de restringides. L'última a la qual vam anar, tres-centes persones!!! On vas a parar?

I els natalicis o bateigs? I les graduacions?

— I l'homenatge de quan et van jubilar?

Qui ho nega que són festes? Però algú protesta que els anglesos distingeixen bé entre party, privat, celebration, social, i holiday, festa. Però per a nosaltres tot són festes. Del llatí festus, -a, -um, adjectiu de tres terminacions: alegre, celebrat, festiu. El mot se substantiva en la seva forma neutra: festum. Admetem, doncs, que existeixen festes de divers format o abast: universals, nacionals, locals, socials, familiars, íntimes... Però, com diu l'etimologia, el factor comú i essencial de totes elles és el gaudi, la joia. Tot i que es fa difícil dir que el sopar íntim d'una parella que celebra anys de casats, i que després surt a ballar, sigui una festa.

— Però, per què? Si només són dos, no? I si en fossin tres, sí?

Què celebrem?

Perdoneu l'etnocentrisme per il·lustrar-ho amb el nostre calendari, però observem que totes les festes tenen un nom. La immensa majoria tenen relació amb el santoral cristià.

- És clar, som un país catòlic! —diu la iaia.
- Érem! — puntualitza la dona.

De les catorze festes que hem anomenat abans, només cinc festivitats ostenten una denominació no religiosa. Són les celebracions que anomenarem civils, fonamentades en commemoracions de fets històrics. Tret el Cap d'any (festa de precepte, per cert), resten La Hispanitat, la Diada, el Primer de Maig, la Constitució, que totes són efemèrides. Però aquestes festes tenen més de patriòtic que de commemoratiu. Tots els països tenen diades similars, el 4 de juliol als Estats Units, el 14 de juliol a França, etc. Pretenen ser una reforçador de la identitat nacional, o de classe. Són la festa tribal.

- Com la celebració de la Champions! —diu el nano.
- Nadal i Pasqua també són efemèrides —diu la iaia.

Però és diferent: la Pasqua potser sí que té un fonament històric. Pasqua, la Pèssah hebrea, el pas pel desert, que partint de la lluna plena de primavera, articula tot el cicle del Carnaval i la Quaresma, Rams, Divendres Sant i la Pasqua, Pentecosta i el Corpus. És a dir Pecat i Penitència, Mort i Resurrecció, Comunitat i Universalització. Esdevé, doncs, una gran catequesi espiritual sobre la dialèctica entre contraris, prenent la primavera i el pas del temps com a símbol sagrat. Què pesa més el símbol o el relat? La Teologia o la Història? Efectivament la Pasqua pot tenir un fonament històric, però el Nadal...

- A l'escola ens van ensenyar que Nadal i Sant Joan són la festa dels solsticis d'estiu i d'hivern —diu el nen.
- I Tots Sants la celebració de tardor —diu la nena.

— Descreguts! —rondina la iaia—. I mira que treure Sant Josep!

— Era com la festa de la primavera —replica la dona—. Però ara ve a ser Sant Jordi.

I reblem tots que: Com no voleu que el calendari, el sistema de mesura del temps mitjançant el sol i la lluna, no se celebri a si mateix amb les seves fases lunars i les entrades de les estacions? Celebrem el cicle del temps.

— Us recordeu de l'any 2000? Quina bogeria!

— El temps? —es lamenta la iaia—. Abans sí que tenia sentit: ensulfatar abans de sant Isidre i, per fer grau, veremar entre les Marededéus Trobades i la Mercè. Avui en dia, el que compta només és el temps del rellotge.

— Té raó!

— Però ara les festes més celebrades són els aniversaris —diu la noia alçant el dit.

— I quan toca, els naixements... i els casaments...

— I les graduacions.

— I les jubilacions? Què no són, al capdavant, sinó homenatges i rituals de pas de les etapes de vida personal!

Celebrem el temps com a cicle i també celebrem la vida, la nostra vida. Celebrem el temps universal i el temps vital.

— No direu que del dia del meu funeral en fareu una festa! En sou capaços! —exclama empipada l'àvia.

—No, àvia!

—Si més no, per aquestes latituds, no!!

Com ho celebrem?

No dèiem que la majoria de festes són religioses?

— Però avui la gent ha deixat d'anar a missa, i no creuen en res. —diu trista la iaia.

— Moltes d'elles mai han estat realment festes religioses, ni Sant Esteve, ni Sant Joan, ni Sant Jordi... Són festes per estar amb la família, amb els amics...

— Però se celebren! — es rebota—. Mira la Constitució, tothom aprofita el pont per marxar.

— Per vacances de Nadal anem a esquiar, però no, aquell dia no, iaia. Ens reunim tots —diu la noia—. Una cosa són les vacances, i una altra, la festa.

— Aleshores fem el pessebre i l'arbre... —diu el nen.

Està clar que només aquelles festes que tenen un ritual són les celebrades:

— I els panellets i les castanyes de Tots Sants, i el sopar de Cap d'any, amb el raïm.

— I la coca de Sant Joan, i l'àpat familiar de Nadal, amb els torrons...

— I la Missa del Gall! —diu l'àvia.

— I la mona.

— Tot va de tiberis tiberis! —diu algú.

— Sí —diu el nen— el berenar del meu «cumple», i els regals, i el pastís.

— Però per Carnaval el fet més important és disfressar-se participar al ball, a la rua...

— Mira, com l'11 de setembre! —va dir l'avi, que encara no havia obert boca.

OPOSATS. La festa pot ser celebració *familiar o íntima*, o bé demostració *col·lectiva i social*. Algunes es desenvolupen en *l'espai privat*, altres discorren en *l'espai públic*, algunes són *organitzades, formals, elegants, assenyades*, i d'altres més a *l'atzar, divertides, xarones, arrauxades*. Tanmateix, una cosa és important: que siguin celebrades d'una manera determinada. La condició necessària per a la festa és el *ritual*: una *litúrgia*, que diríem en termes religiosos. Les festes sense litúrgia no són festes autèntiques, tant se val si són religioses o laiques. La litúrgia religiosa de Na-

dal o Pasqua potser no té prou sentit per a molta gent com a conseqüència de la secularització dominant. Però, per contra, els rituals tradicionals a l'àmbit familiar han salvat aquestes festivitats, i potser hi ha d'altres factors que les han reforçades, posem per cas l'intercanvi de regals nadalencs, fruit d'una sacralització del consum. Gairebé ho podríem anomenar *The Shopping festival*. Onsevolga que les processons de Setmana Santa o del Corpus Cristi han desaparegut, la festa s'ha fet invisible. Això mateix podem dir de les desfilades dels Reis d'Orient, o del Carnaval. No cal dir res de les parades militars! Les festes mancades de ritual propi, si no han desaparegut, només són dies en vermell al calendari, dies d'esbarjo per anar a caçar bolets o per quedar-se en sabatilles a casa, descansant. Ritual o mort!

EXPERIÈNCIA. Perdoneu aquesta faula infantil per a una comunicació s'entén que és filosòfica, però, per la complexitat del tema, no m'he vist amb cor de fer-ho d'una altra manera. M'emparó en el fet que també Plató o Berkeley van usar el diàleg com a mètode. La festa és un problema polièdric i alguns *exempla*, propis d'un posicionament empirista, m'han ajudat a fer una aproximació a aquesta complexitat. Que em perdoni Nicolau de Cusa pel títol, *La Festa: Experiencia oppositorum*.

Si m'he atrevit a exposar en aquests col·loquis és, justament, per la meua experiència durant vint-i-cinc anys en la creació i desenvolupament d'una festa, és a dir des de la seva creació.

Vaig rebre un encàrrec de l'ajuntament d'un poble; diguem: el meu poble. Les autoritats havien rebut la queixa d'un col·lectiu de joves que protestaven per la manca d'atenció vers el jovent: ni casal de joves, ni actes festius que connectessin amb els seus interessos. L'alcalde, desitjós de complaure'ls, va convocar un consell de notables, jo entre ells. Em va sorprendre que el joves acudissin a l'ajun-

tament. Anys enrere, els de la meua generació érem més expeditius: si volíem alguna cosa, la fèiem. Però potser hem de valorar com un fet positiu la confiança dels joves en les institucions democràtiques, la nostra havia estat una època en blanc i negre.

Aquell any jo havia estat a la Patum de Berga, em va entusiasmar l'ambient de la Festa, un dels pocs balls de Corpus de quedaven vius. Una experiència de *gaudi*. Una berguedana de la meua edat em va aclarir que abans, amb els balls, només hi saltaven «alguna canalla assilvestrada i els tontos del poble. Ara hi salta tothom». És a partir dels any setanta que la festa es transforma en un fenomen de masses, en una borratxera dionisiaca de ball, foc i mau-mau. *Tradicció i innovació. Seny i rauxa. Apol·lo i Dionís.* La Patum és, ensems, una de les senyes d'identitat col·lectiva del nostre poble i patrimoni de la humanitat. *Local i global.* Les comunitats es projecten a l'exterior i es distingeixen entre elles amb la festa: els Sanfermines, la Oktoberfest, Saint Patrick's day, els Carnavals de Rio...

Em vaig inspirar en aquella festa i, amb els joves, vam crear una festa d'arrel tradicional amb versions de les figures del folklore local: ball de diables, versots, bestiar de foc, nans i gegants, ball de bastons, danses populars, gralles i tabal, acordió diatònic, cobla de tres quartans, però, també, afegint-hi música electrònica, ginys pirotècnics, dansa contemporània, i, enguany, teatre de text. *Tradicció i innovació.* Es van organitzar tallers musicals, de construcció dels elements i de vestuari per al joves, i més endavant per a no tan joves, sota l'assessorament de professionals de la música, la dansa, del figurisme i de l'escenografia. *Popular i professional. Improvisació i disseny.* El format de la festa va anar creixent: cercavila i balls a plaça amb els diversos entremesos, espectacle teatral amb tots els elements narrant una història de tema contemporani: de la qual és la defensa del medi ambient, és a dir, una relectura de la lluita ancestral

del bé contra el mal. La Festa acaba amb l'apoteosi final, un castell de focs artificials i el correfocs. La Festa, suportada econòmicament per l'ajuntament, està preparada i interpretada pels veïns, ballada i representada pels carrers del poble durant la Festa Major. Conviu en el programa d'actes amb l'Ofici solemne, els balls de gala de les entitats recreatives, els jocs infantils, les sardanes a plaça, etc. i, fora de programa, amb el dinar amb tots els parents, i els gintònics amb els amics al cafè. *Familiar, privat i públic. Sacre i profà. Polític i civil.*

En conclusió, la Festa és l'expressió —la celebració— de nosaltres mateixos. La Festa és un gresol on se sintetitzen els contraris. Nosaltres som irreductiblement *contradictoris*. Però per damunt de tot la festa és *gaudi*, joia. I, com a creació col·lectiva, la condició necessària de la Festa és el *ritual*, per acció, per passió i, és clar, per repetició. Però compte amb la repetició! Recordem la *Carta a Meneceu* d'Epícur: «Perquè ni festes i banquets continus [...] engendren una vida plaent». Al lector atent no li ha de passar desapercebuda la paraula *continu*. La festa requereix que sigui un fet *excepcional*. Diguem, un cop l'any?